

העצמי מתערער והיא נמלאת סחד ובהלה. היא "שכחה את דרכי הבית, שכחה את מקום התקעים ומתגי החשמל, וידה היתה מגששת לא אחת על פני קיר חלק; שכחה את כיווני התריס על ציוריו, את כיוון פתיחת הדלת ואת אביורי המים החמים, עד שיומה נעשה רצוף בהלוות קטנות". כל הבהלות הקטנות מצטרפות לפחד גדול והפחד הגדול הופך, בדרך הניגוד והסובלימציה, הרגשה של מלכות. הרגשה זו מביאה לתגובה גופנית של שטף-דם, המוררר חשש למחלת ליאוי-קמיה, בבית-החולים מתפתח רומן בין החולה לבין רופא צעיר, והאשה הצעירה רואה ביחסים האינטימיים שהתפתחו ביניהם כעין אקט מלכותי, המשתלב יפה בסדר-הייה בבית החולים בו הכל משרתים אותה, דואגים לה ועושים את רצונה.

בדקות מרובה מתארת המחברת את מקומה וזמנה של "המלכות" בקירבת המוות, שהוא בן-בית בבית-החולים. "בית-החולים דמה לגן מסוהר של הויה קיצית, אביכה, שאנשים תורעים בו פה-ישם בבגדים לבנים מרחפים, ולא היה שביל ולא היתה פינה שבקירבתם לא נתענה מישהו עינייים קשים, ופה-ישם מה. מרגלית ידעה כבר מסיפוריו של דוקטור בר-חמא שבמות אדם רושמים בכרטיסו בלאטי-גית 'אכטיסוס', ונראה לה הדבר נאה, הולם כחיתם-שעווה חגיגי על גורדין..."

כל הסיפור כתוב כביכול גורוב ומרחוק. יש וחש אתה בין השורות בנשימת-אפה של המחברת ובנוכחותה. "אבנר [בעלה של מרגלית] חי כפנס של מכונית בחשכה, מאר מעט-מעט קדימה, לא מאם אחורה, וזה הכל" — וכך רואה לפניו הקורא את המחברת המסתכלת לתוך פנסה של מכונית, אך גם כשהיא משקיפה על גיבורים מרחוק או ממסתרים אין היא מנתקת עצמה מהם ואינה מניחה להם להתיצב בכוחות עצמם אל מול גורלם. מתוך זיקה אינטימית זו לגיבוריה מעלה שולמית הראבן אנשים ועלילות, מצביגנפש רגעיים וממושכים, השתולים זה בזה ונפרדים-והולכים זה מזה. חשיפת עולמה הפנימי של מרגלית עור, בתוך מרחבי מלכותה, עשויה בכשרון רב ובהבחנה פסיכולוגית דקה.

שתיקתה של אמו. היא היתה רחמניה, בייש-גית וגמלת-חסדים ובמיוחד עסקה במתן-בסתר. למען פיקוח-נפש של יולדת ושל תינוקה לא היססה לחלל את קדושת השבת. אביו אף הוא עסק בגמילות-חסדים וכספי-הלוואות שלא הוזכרו לו היה רושם כמופגז-שים לצדקה.

כתיבתו של חיים תורן רוויה כאן נוסטלגיה ושקויה לבביות רבה. אותה חמימות יהודית, המאפיינת את החיים שהוא מתאר, עולה לא במעט גם מתוך לשונו וסגנונו. האור הרב שהוא מעלה מבית-אביו-שחרב משוך על כל סיפוריו ודמויותיו וקובע ייחוד מסוים לספרו בתוך ספרות הזכרונות הטובה, המתרפקת.

רשות נתונה

סיפוריה של שולמית הראבן מעלים תמיד את הבעיה של היחס שבין הסופר לגיבוריו. בתחום זה יש לסופרת דרך משלה; פעמים היא משקיפה על דמויותיה מרחוק ומניחנת לעשות כעולה על רוחן, ופעמים היא מתגנבת ביניהן ומשחקת בעצמה בתפקידים שהיא מטילה עליהן. לכאורה זו שיטה הסותרת את עצמה, אך אצל שולמית הראבן אין כל סתירה: הנוסח שלה משכיל להבליע את ההפכים ולהטביע בקורא את רושם כנותה של כל אחת מהן. בכל אחד מן הסיפורים שבספר אפשר לראות את משחקה של המחברת, ה' מוסיף להם נופך מיוחד של מקוריות.

הסיפור המרכזי ב"רשות נתונה" הוא "מלכותה הקצרה של מרגלית עור", שעניינו צעירה תימניה שנישאה למדען יוצא-איטליה וחזרות מפאריז לישראל לאחר שהסתבך בעלה עם נערה אחרת. עם שובה לארץ היא מאבדת גם את מקום-עבודתה. כל בטחונה-

* שולמית הראבן: רשות נתונה (סיפורים); ספרית מקור, הוצאת אגודת הסופרים העבריים בישראל ליד הוצאת מסדה, רמת-גן, 1970; 159 עמ'.

יצא ענין הספר מן הכוח אל הפועל. אך בתמורה על מעשה היצירה מסתבך המחבר עם הממונים עליו ועם "לוח-הזמנים" שקבעו לו. הם תופסים אותו בקלקלתו. שלא קיים את ההוראות ולא שמר על הזמנים הקבועים, ולא עוד אלא שבזמן המיועד למלאכתו עסק בעניינים אחרים. הם מפטרים אותו, והוא מאושר. את ספרו הוא מסיים בשיר מזמור לעצמו: "כל הדרכים פתוחות לפני, וכל רכושי בתרמילי, וכל עולמי בקרבי. שוב לא יטוני דמויות מדרכי. בתוכי אני נושאן, ואין להן עוד קיום אלא מכחי קיומי..."

"הסוף הטוב" אינו קפקאי כלל, אך גם הסיפור כולו חסר את הסממנים המבוקשים בשמותו. גם כדי לחקות את קפקא יש צורך, כנראה, בתכנית שאינן מאפיינות את כתיבתו של נפתלי נאמן. המלאכותיות בולטת בכל שורה של הסיפור, העשוי ב"חטיים לבנים" גסים.

לשבוהו של המחבר ייאמר שתיאוריו הריאליסטיים, שכביכול הם חלקו הטפל של סיפורו, עולים יפה. ההווי החברתי בעיירת העולים "מצולם" במידה רבה של כנות, והדמויות הקיצוניות של קצב-גברתן ושל פקיד-קליטה הססן מיצגות חתכים סוציאליים מובנים. גם הפרשה הרומנטית, שהסופר עצמו מסובך בה, ניתנת כולה על רקעה החברתי המיוחד.

לשינוי של המחבר וסגנונו טבועים בחיתומה של שפת העתון. משפטים פגומים פזורים למכביר. "אמנם אנשים במצבנו אינם זקוקים עוד לגינוני חיזור, אבל מוטב, בכל זאת, להסתיר מפניה את דחקת רוחי לבוא אליה. [אל אשתו], רק דרך מקרה עליתי. ידידים לרוב יש לי כידוע בשיכונים העממיים, ובין ביקור לביקור ניגשתי גם אליה." או: "חכי" תי שיגיע לעניין הבחירות. אך נראה שהוא ראה בעניין, בהיותי כטובע בערימת הכרטיסים שנערמה על שולחני כהל חורבות, ולפיכך החלתי לדחות את השמור לו עבורי לשעה כשרה יותר." אילו היה משהו מטפל כאן בסגנון היו נמנעות תקלות-לשון רבות מדי ולפעמים גם קשות מדי.

יש להתפלל על נפתלי נאמן—שלפי המפורט

שליטתה בנושאים שלה מאפשרת לשולמית הראבן לבחור צורה הולמת לכל סיפור, ועליידי כך מגיעה היא להרמוניה ולאחידות שבין התוך ובין הבר. על מותה של אשה, אם לילדות קטנות, היא מספרת בכמה שורות: "הרופא התורן רושם 'אכסיטוס' ביד כבדה, והאחות בוכה בלי להתאפק, כי מצאה על שולחנה מכתב מהילדה הגדולה השואלת את אמא, אם מותר לה לקנות לקטנה עפרון בעשרה גרוש, כי איבדה את הישן..." על מרגלית עזר היא כותבת: "בזכות מלכותה הברורה, גוזלת היתה אחד-מששים של חיות מכל הנמצא לידה, ולא מרוע אלא בתמימות של ריכוז-שיא של מאבק על חיים".

גם בסיפוריה האחרונים, הקצרים יותר, בונה שולמית הראבן את העלילות מתוך שילובם האורגני של רגעי מיתח ומפנים של משבר בתוך רקמת האירועים. המשברים משמשים כעין נקודות-אור, המאירות בבת-אחת וללא הכנה-מראש את מערכות החוויות הפנימיות, ולא עוד אלא מאותו שלב הם נראים כבר חלקים אורגניים ביותר של העלילה כולה. גם בדיאלוגים, בטכניקה הסיפורית, באחריות הנפשית הפועלות ובכובד-הראש של הסגנון ניפרת תרבות-ההבעה של שולמית הראבן. קריאה ראשונה בספרה מהנה ואילו קריאה שניה מרחיבה את הדעת.

לוח זמנים

ביקש המחבר לכתוב ספר קפקאי מובהק, לתאר אדם שעולמו נטרף עליו בין גלגלי הבירוקרטיה, ה"אני" המספר הוא סופר העמל על ספרו ואינו מצליח להוציא מחת עטו, והנה נודמנה לו פרנסה בעיירת-עולים. תפקידו לאסוף נתונים על דרכי ההיגוי של הלשון העברית בפי תושבי המקום. הישיבה בעיירה, קליטתו במקום והשתתפותו בענייני התושבים משמשות לו נושא חי לספרו. כך

* נפתלי נאמן : לוח זמנים ; הוצאת מסדה, 1970 ; 163 עמ'.